

การจัดการเรียนการสอนวิชา สิทธิหน้าที่พลเมืองในประเทศเยอรมนี

Civic Education in Germany

ณัฐหทัย มานาดี* และ ขจรศักดิ์ สิทธิ**

(Nathatai Manadee and Kajornsak Sitthi)

ได้รับบทความ: 22 พฤษภาคม 2563

ปรับปรุงแก้ไข: 14 มิถุนายน 2563

ตอบรับตีพิมพ์: 30 มิถุนายน 2563

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์ในการศึกษากระบวนการเรียนการสอนในระดับโรงเรียนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic education หรือ Citizenship education) ในประเทศเยอรมนี และเพื่อนำบทเรียนจากการค้นพบข้างต้นมาจัดทำเป็นข้อเสนอในการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับประเทศไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ผู้รู้ ผลการศึกษาพบว่าการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศเยอรมนีนั้นเน้นว่ามีความเข้มแข็งที่สุดแห่งหนึ่ง ซึ่งมีการให้อิสระกับมลรัฐต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของแต่ละมลรัฐในการเป็นผู้รับผิดชอบหลักสูตร ตามหลักการ

* อาจารย์ ดร., ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อีเมล: nathatai.m@gmail.com

Lecturer, Ph.D., Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University, Thailand. Email: nathatai.m@gmail.com

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อีเมล: ksitthi@gmail.com

Assistant Professor, Ph.D., Department of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. Email: ksitthi@gmail.com

กระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางสู่รัฐบาลท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม แต่ละมลรัฐอยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกัน คือ มีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมประชาธิปไตย การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันโดยสันติและสร้างสรรค์ โดยมีการบรรจุวิชาประชาธิปไตยศึกษา (Democracy education) ร่วมกับวิชาบูรณาการอื่น ๆ ในระดับมัธยม ได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการสอนประวัติศาสตร์อย่างตรงไปตรงมาและชี้ให้เห็นบทเรียนที่เกิดในอดีต วิชาสื่อที่เน้นให้นักเรียนรู้จักสนใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน โดยกระตุ้นให้รับข่าวสารอย่างครอบคลุมและรู้จักวิเคราะห์ข้อเท็จจริงจากข้อมูลและแหล่งข้อมูลนั้น ๆ ตลอดจนวิชาศาสนาที่เปิดกว้างให้กับทุกความเชื่อและศรัทธา รวมถึงผู้ที่ไม่มีศาสนาให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีขันติธรรม ทั้งนี้การศึกษาดังกล่าวยังเน้นการปฏิบัติจริงโดยผู้เรียนจากกิจกรรมเสริมทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนซึ่งได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ: การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง, ประชาธิปไตย, สิทธิหน้าที่, เยอรมนี

Abstract

This study aims to explore civic / citizenship education in schools in Germany and use the findings to make a recommendation to improve civic education in Thailand. The research used document analysis, literature review, and interviews as a research method. The study finds that civic / citizenship education in Germany is one of the most effective in the world. Building on decentralization principles, each state is independently responsible for state schools' pedagogical curricular. However, all the states agree on promoting a common

standard of democracy, human rights, and unity. At the secondary grade: 5 - 12 / 13 the students have democracy education along with other supporting subjects such as history, media, and religion. History is taught honestly and points out the lessons learned from the past. Media study focuses on encouraging the students to pay attention to history while staying up - to - date with current events by using critical thinking skills. Religious study is open for different beliefs, faiths, and unbelievers to promote living together in peace. Moreover, civic / citizenship in Germany also emphasizes democratic practice by including in and out of school activities which are supported by public and private sectors.

Keywords: Civic education, Democracy, Human rights, Germany

บทนำ

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองหรือ Civic education (CE) นั้นเกิดขึ้นในทุกประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่มีการปกครองแบบใดก็ตาม ในประเทศที่ไม่เป็นประชาธิปไตยนั้นการสอนเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองจะมีจุดประสงค์หลักเพื่อกล่อมเกลานักเรียนจงรักภักดีต่อชาติและเชื่อฟังผู้นำ แต่ในประเทศที่เป็นเสรีประชาธิปไตยเช่นกลุ่มประเทศในยุโรปจะมุ่งสอนเด็ก โดยเน้นไปที่คุณค่าสาธารณะและการเคารพผู้อื่น ประเทศในยุโรปได้ให้ความสำคัญกับการให้ความรู้เยาวชนเกี่ยวกับการเมืองและการศึกษาสิทธิหน้าที่พลเมืองมาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งล่าสุดในปี ค.ศ. 2017 นั้น มีการเปลี่ยนชื่อวิชา Civic education เป็น Citizenship education ซึ่งมีความแตกต่างกัน ก็คือ Civic education จะมีความหมายที่แคบกว่า เพราะหมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ของสถาบันการเมืองของแต่ละประเทศ ในขณะที่ Citizenship education จะครอบคลุมไปถึง

ด้านอื่นด้วย เช่น ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ และความสามารถในการพัฒนาตนเอง (Eurydice Citizenship Education at School in Europe - 2017, 2020 January 10, p. 3) วิชานี้ได้รับการยืนยันอย่างเป็นทางการว่าถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในทุกประเทศทั่วยุโรป และยิ่งไปกว่านั้นวิชา Citizenship education มิใช่เพียงการสอนเกี่ยวกับสถาบันการเมือง หรือ ประวัติศาสตร์ แต่ทุกประเทศจะต้องส่งเสริมทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ให้กับเยาวชน มีมารยาทและรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการมีความคิดเชิงวิพากษ์ (Eurydice Citizenship Education at School in Europe - 2017, 2020 January 10, p. 11)

จากรายงานการศึกษาสิทธิหน้าที่พลเมืองในประเทศต่าง ๆ ในยุโรป (Eurydice brief citizenship education at school in Europe) นั้นได้อธิบายความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ซึ่งสาเหตุหลักมาจากการที่ยุโรปกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ขบวนการหัวรุนแรง และความไม่เชื่อมั่นในกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นภัยต่อความสงบ เสรีภาพ และการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง ในยุโรปนั้นยึดถือว่าการศึกษาเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการรับมือและตอบโต้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ รวมถึงหล่อเลี้ยงการเคารพซึ่งกันและกันและสนับสนุนคุณค่าพื้นฐานร่วมกัน ทุกประเทศในยุโรปล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญกับการศึกษาสิทธิหน้าที่พลเมืองเป็นอย่างมากและมีความคาดหวังสูงจากวิธีการนี้ แต่อย่างไรก็ตามการให้การศึกษาในเรื่องนี้นั้นถือเป็นแนวทางหลัก แต่การนำไปปฏิบัติและเป้าหมายจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศและอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ โดยได้ให้ความหมายกว้าง ๆ ของการศึกษาสิทธิหน้าที่พลเมืองไว้ ดังนี้ “การศึกษาสิทธิหน้าที่ของพลเมืองเป็นวิชาที่มีจุดประสงค์ในการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันแบบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสนับสนุนความก้าวหน้าของปัจเจกและสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกัน ใน

สังคมประชาธิปไตยนั้น การศึกษาสิทธิหน้าที่ของพลเมืองมีส่วนช่วยสร้างเด็กนักเรียนที่มีความรับผิดชอบ มีความรู้ กระตือรือร้น และเต็มใจที่จะมีส่วนรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของตนในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติ ระดับทวีปยุโรปและระดับสากล” (Eurydice Citizenship Education at School in Europe - 2017, 2020 January 10, p. 11)

สำหรับการเรียนการสอนในวิชานี้โดยทั่วไปประเทศต่าง ๆ ในยุโรปจะครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อตนเอง การให้ความร่วมมือและการสื่อสารกับผู้อื่นในทุก ๆ ระดับชั้นเรียนรวมถึงการให้แนวทาง “การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking)” โดยสนับสนุนให้เด็ก “ฝึกตัดสินใจ (Exercising judgement)” โดยใช้เหตุผลและหลักฐาน ส่วน “การคิดสร้างสรรค์ (Creativity)” นั้นมักจะสอนในระดับชั้นประถม หรือ มัธยมต้น และการเสริมสร้างกระบวนการตั้งคำถามและวิเคราะห์นั้นจะสอนในระดับมัธยมปลาย ที่น่าสนใจ ก็คือ แต่ละประเทศจะให้ความสำคัญกับการเคารพผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการเคารพความเห็นต่าง ความเชื่อที่ต่างกันในด้านวัฒนธรรมและศาสนา หรือ แม้แต่หลักการสิทธิมนุษยชน ซึ่งจะมีการเรียนการสอนตั้งแต่ประถม โดยเน้นการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การมีส่วนร่วม และการเคารพหลักการประชาธิปไตยและกฎหมาย (Eurydice Citizenship Education at School in Europe - 2017, 2020 January 10, p. 11)

เยอรมนีเป็นหนึ่งในประเทศมหาอำนาจของยุโรปและของโลก โดยมีความน่าสนใจอยู่ที่ว่าประเทศเยอรมนีเป็นประเทศที่มีความเปลี่ยนแปลง และผกผันทางเมืองสูง และผ่านสงครามขนาดใหญ่ในฐานะผู้แพ้สงคราม ทั้งสงครามโลกครั้งที่ 1 สงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามเย็น ซึ่งสร้างความเสียหายมหาศาลต่อเศรษฐกิจและสภาพจิตใจของคนเยอรมัน แต่ภายในเวลาไม่กี่สิบปีเยอรมนีสามารถฟื้นกลับมาเป็นผู้นำของโลก มีประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และสวัสดิการต่าง ๆ รวมถึงด้านการศึกษาที่รัฐให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการทำการสำรวจการศึกษา เพื่อสร้างพลเมืองในประเทศเยอรมนีว่าเยอรมนี

ใช้วิธีการอย่างไรจึงสามารถสร้างรัฐที่เป็นประชาธิปไตยและพลเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ โดยพิจารณาจากนโยบายการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 ระดับคือ ระดับสหภาพยุโรป ระดับชาติ และระดับมลรัฐ รวมถึงหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอนทั้งในและนอกโรงเรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษานโยบายการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศเยอรมนี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยและบริบทที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการเสริมสร้างการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในเยอรมนี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการค้นคว้าจากวรรณกรรมและการสัมภาษณ์ในแง่วรรณกรรม มีประชากรหลักของงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้แก่ กลุ่ม “Civic education in Germany”, “Citizenship education in Germany”, “Political education in Germany” และ “Democracy education in Germany” และ “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง” จากห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันเกอเธ่ (Goethe Institut) ร้านหนังสือ และแหล่งข้อมูลออนไลน์จากเว็บไซต์สภายุโรป (Council of Europe) คณะกรรมาธิการยุโรป (European Commission) และหน่วยงานสหพันธ์สาธารณรัฐเพื่อการศึกษาหน้าที่พลเมือง หรือ Federal Agency for Civil Education (Bundeszentrale für politische Bildung หรือ BPB) นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้การสัมภาษณ์ผู้รู้ทั้งสิ้นจำนวน 6 คน ซึ่งเป็นชาวเยอรมนี 3 คน ได้แก่ Mrs. Gabriele Sander หัวหน้าศูนย์

ข้อมูลและห้องสมุดสถาบันเกอเธ่ (Goethe Institut) Mr. Stefan Schada นักศึกษาปริญญาเอกชาวเยอรมันมหาวิทยาลัย Fudan University และ Miss Antje Schopbach ครูโรงเรียนมัธยม Römerwallschule (การสัมภาษณ์นี้ได้มี Mr. Stefan Schada เป็นผู้แปล) นอกจากนี้ ยังมีการสัมภาษณ์นักวิชาการผู้สำเร็จการศึกษาจากประเทศเยอรมนีหนึ่งคน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข และบุคลากรของสถาบันเกอเธ่ 2 คน ซึ่งเป็นคนไทยผู้สามารถใช้ภาษาเยอรมันได้ ได้แก่ คุณพัชราพรรณ พิทักษ์เชื่อนขันธุ์ และ คุณนัชชา นรานูวัฒน์

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary research) และ การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นหลักในการศึกษา โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมทั้งหมดมานำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ผลการวิจัย

1. นโยบายการศึกษาจากระดับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นโยบายด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศเยอรมนีเกิดขึ้น และเกี่ยวข้องกับลักษณะทางการเมืองของประเทศที่มีลักษณะเป็นสหพันธรัฐ นั่นคือ การที่มีทั้งนโยบายที่มาจากรัฐบาลกลาง และระดับมลรัฐ นอกจากนี้ การที่ประเทศเยอรมนีเป็นประเทศสมาชิกและเป็นผู้นำของสหภาพยุโรป นั้น ทำให้นโยบายด้านการศึกษาของสหภาพยุโรปผูกพันและส่งอิทธิพลต่อประเทศเยอรมนีด้วย ดังนั้นนโยบายด้านการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของประเทศเยอรมนีจึงแบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ ระดับสหภาพยุโรป (European union) ระดับสหพันธรัฐ (Federal republic of Germany) และ ระดับมลรัฐ (Länder)

1.1 ระดับสหภาพยุโรป

มีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระดับสหภาพยุโรปของ คาลไฮซ์ เดอร์ (Dür, K., 2019, December 20) ใน The school: A democratic learning community The All - European Study on Pupils' Participation in School พยายามที่จะค้นหาที่มาที่ไปของการศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียน เพื่อผลิตนักเรียนที่ “รู้การเมือง (Political literacy)” หรือ “รู้ประชาธิปไตย (Democratic literacy)” (Dür, K., 2019, December 20, p.9) ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติที่นักเรียนต้องมีการเตรียมตัวเป็นพลเมืองในอนาคต โรงเรียนมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่ทำให้เด็กคิดวิเคราะห์ และกล้าวิพากษ์วิจารณ์ เพราะนี่คือวิธีการเตรียมตัวให้เด็กมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งถือเป็นกระบวนการหนึ่งของแนวทางประชาธิปไตยและการศึกษา ในขณะเดียวกัน คาลไฮซ์ เดอร์ ค้นพบว่ากระบวนการดังกล่าวนั้นต้องเริ่มต้นจากสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่ต้องสร้างสังคมที่เป็นประชาธิปไตยให้นักเรียนได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ รู้จักการมีส่วนร่วมทางการเมือง และรู้สถานะ และหน้าที่ของพลเมือง การศึกษาประชาธิปไตยในห้องเรียนจึงมุ่งไปที่ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ ความรับผิดชอบของพลเมืองและวัฒนธรรมที่หลากหลาย โรงเรียนจึงต้องสร้างสมดุลระหว่างความรู้ทางทฤษฎีและการปฏิบัติ การเรียนการสอนเรื่องสังคมพลเมืองประชาธิปไตยจึงประกอบไปด้วย 3 รูปแบบได้แก่ 1) รูปแบบการใช้ชีวิต (A form of living) 2) รูปแบบของสังคม (A form of society) และ 3) รูปแบบของรัฐบาล (A form of government)

เนื่องจากประเทศเยอรมนีนั้นนอกจากจะเป็นหนึ่งในชาติสมาชิกแล้วยังเป็นประเทศผู้นำในสหภาพยุโรปอีกด้วย ในแง่นี้นโยบายการศึกษาเพื่อส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของเยอรมนี จึงส่งอิทธิพลต่อสหภาพยุโรปและนโยบายของสหภาพยุโรปเอง ในทางกลับกันก็ส่งอิทธิพล และผูกมัดประเทศเยอรมนีด้วย คณะกรรมาธิการยุโรปก็ได้ให้ความสนใจ และมีความพยายามในการสร้างหลักสูตรนี้ขึ้นในการศึกษาภาคบังคับ ตั้งแต่ ค.ศ. 1993

เป็นต้นมา โดยมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองประชาธิปไตย (Education for democratic citizenship and human rights หรือ EDC) ดังปรากฏอยู่ในกฎบัตรว่าด้วยการศึกษาสำหรับความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน (Charter on education for democratic citizenship and human rights education) (Charter on Education for Democratic Citizenship Directorate of Education and Languages and Human Rights Education, 2020, January 19) ซึ่งการศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนคุณค่าหลักของสภายุโรป นั่นคือ ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และข้อบังคับกฎหมาย (Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education (EDC/HRE), 2020, January 14) รวมถึงการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการศึกษาถือเป็นช่องทางในการต่อสู้กับความรุนแรง การเหยียดเชื้อชาติ การเกลียดชังชาติอื่น การเลือกปฏิบัติและการไม่ยอมรับความคิดต่าง ดังนั้นคณะมนตรียุโรปจึงลงมติยอมรับในกฎบัตรว่าด้วยการศึกษาสำหรับความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน (Charter on Education for Democratic Citizenship Directorate of Education and Languages and Human Rights Education, 2020, January 19) ในปี ค.ศ. 2010 ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากประเทศสมาชิก กฎบัตรดังกล่าวเป็นหลักฐานอ้างอิงสำคัญ เพื่อใช้ในการจัดการการศึกษาสำหรับความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ซึ่งมุ่งเน้นให้แต่ละประเทศเร่งนำนโยบายไปใช้ และเผยแพร่วิธีปฏิบัติและยกระดับมาตรฐานความเป็นพลเมืองและสิทธิมนุษยชนทั่วยุโรป (Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education (EDC/HRE), 2020, January 14)

นอกจากนี้ในกฎบัตรยังมีนโยบายการศึกษาสิทธิหน้าที่พลเมืองที่ชัดเจนว่าประเทศสมาชิกทุกประเทศต้องจัดให้มีการเรียนการสอนสำหรับพลเมืองประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในหลักสูตรอนุบาล ประถม และมัธยมศึกษา ทั้งในโรงเรียนอาชีวะ และสามัญ รวมถึงระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้

สมาชิกยังต้องมีการประเมินผลสำเร็จและปรับปรุงการเรียนการสอนวิชานี้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อดำรงไว้ซึ่งประชาธิปไตยและมนุษยชน และนโยบายยังเน้นย้ำให้ประเทศสมาชิกเสริมสร้างสนับสนุนการเรียนการสอนเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากรัฐบาลประชาธิปไตยและคุณค่าจากการเคารพสิทธิมนุษยชนในทุก ๆ สถาบันการเรียนการสอนและกระตุ้นให้มีส่วนร่วมจากทั้งตัวผู้เรียน บุคลากรทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น พ่อแม่ผู้ปกครอง (Charter on Education for Democratic Citizenship Directorate of Education and Languages and Human Rights Education, 2020, January 19, pp.11 - 12)

โดยทั่วไปนั้นประเทศต่าง ๆ ในยุโรปจะเลือกใช้แนวทางในการเรียนการสอนวิชาสิทธิและหน้าที่พลเมืองในหลักสูตรอยู่ 3 แนวทาง ได้แก่ 1) เป็นวิชาบังคับ 2) เป็นวิชาในกลุ่มบูรณาการเข้ากับวิชาบังคับอื่น ๆ เช่น วิชาสังคมศาสตร์ หรือภาษา 3) ครูผู้สอนทุกคนจะเป็นผู้รับผิดชอบและสอดแทรกความรู้อยู่ในทุกหมวดหมู่วิชา ซึ่งโดยมากโรงเรียนทั่วไปจะใช้สองวิธีหลังซึ่งให้ความสำคัญกับบทบาทของครู และมีการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา

1.2 ระดับสหพันธรัฐ

ในระดับสหพันธรัฐ รัฐบาลของประเทศมีการจัดตั้งองค์กรของสหพันธรัฐขึ้นมาเพื่อทำงานและดูแลด้านการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic education) โดยเฉพาะหน่วยงานที่มีชื่อว่า “หน่วยงานด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองแห่งสหพันธรัฐ” (Federal Agency for Civic Education) หรือในภาษาเยอรมัน Bundeszentrale für politische Bildung (BPB) ซึ่งก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1952 ในปัจจุบันมี โทมัส ครูเกอร์ (Thomas Kruger) เป็นประธานหน่วยงานดังกล่าว BPB เป็นหน่วยงานของสหพันธรัฐ ซึ่งมีเป้าหมายในการให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองสำหรับคนทุกคนทุกช่วงวัยในประเทศเยอรมนี โดยมีหน้าที่ในการให้การศึกษาและกระตุ้นให้พลเมืองทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในสังคม และในกระบวนการประชาธิปไตย ดังนั้นหน้าที่หลักขององค์กรนี้จึงมุ่งเน้น

การฟุ่มเฟือยความตระหนักรู้ของพลเมืองเกี่ยวกับความหมายและลักษณะสำคัญของประชาธิปไตย และขณะเดียวกันเพื่อเพิ่มเติมการมีส่วนร่วมในสังคมและกระบวนการประชาธิปไตย (Federal Agency for Civic Education, 2019, December 15).

กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่จัดโดย BPB นั้นจะถูกออกแบบมา เพื่อกระตุ้นและเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ เกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองนั้น ๆ ได้สม่ำเสมอ เนื่องจากเยอรมนี เป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์พัวพันกับเผด็จการที่สร้างความเสียหาย ทั้งชีวิตและทรัพย์สินมหาศาลในอดีตที่ผ่านมา ดังนั้นหน่วยงานของสหพันธ์สาธารณรัฐจึงมีหน้าที่สำคัญในการดูแลรับผิดชอบอย่างเต็มที่ในการสร้างเสริมประชาธิปไตย ความเข้มแข็ง และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความต่าง กิจกรรมที่หลากหลายนั้น มีเป้าหมายให้คนในสังคมมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าแนวทางปฏิบัติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองในปัจจุบันนั้นมีความเป็นมาอย่างไรในประวัติศาสตร์

จากรายงานการสัมมนาระดับชาติเกี่ยวกับการศึกษา สิทธิหน้าที่พลเมืองในประเทศเยอรมนีเมื่อ ค.ศ. 2016 (Federal Agency for Civic Education, 2019, December 15) ซึ่งมีการเผยแพร่ออนไลน์ในเว็บไซต์ BPB นั้น ได้ให้ข้อสรุปที่น่าสนใจเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะในการสอนนักเรียนถึงสิทธิหน้าที่พลเมือง รวมถึงการให้ความหมายของวิชานี้ และหลักการในการเรียนการสอนในชั้นเรียนซึ่งมีสาระสำคัญ คือ ในเยอรมนีนั้นจะเรียกวิชานี้ว่า “Democracy education (การศึกษาประชาธิปไตย)” ซึ่งเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประสบการณ์ในอดีตของประชาชนในช่วงเวลาที่เผด็จการนาซีขึ้นสู่อำนาจ ใน ค.ศ. 1933 - ค.ศ. 1945 และนำความเสียหายรุนแรงมาสู่ประชาคมโลก ดังนั้นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา การเรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการความเป็นประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในสหพันธ์สาธารณรัฐ

นอกจากนี้ BPB ยังทำการเผยแพร่องค์ความรู้ ให้ข้อมูล ทำการอธิบายเกี่ยวกับการเมืองในทุกแง่มุมผ่านทั้งงานทางวิชาการซึ่งมี

ความซับซ้อนเพื่อสังคม ดังนั้นจึงมีการจัดกิจกรรม เช่น การบรรยายและการจัดการประชุมจำนวนหลายครั้งในหนึ่งปี นอกจากนี้ ยังมีการเผยแพร่ความรู้ ข้อมูล และความเข้าใจผ่านสารและสื่ออื่น ๆ ที่มีความแปลกใหม่ ทันสมัย และเข้าใจง่ายในทุก ๆ ปี BPB จะทำการจัดส่งวัสดุที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ความรู้ ให้ข้อมูลและอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ และอยู่ในความสนใจมากกว่า 1 ล้านชิ้น ไปให้กับคนที่สนใจ วัสดุเหล่านี้ รวมถึง หนังสือ แมกกาซีน ดีวีดี คลิปวิดีโอ เกมกระดาน หรือ แม้แต่การ์ตูน (Federal Agency for Civic Education, 2019, December 15). เพื่อสร้างความรู้ ข้อมูล และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองให้กับคนทุกกลุ่มในสังคมเยอรมนี ทั้งผู้ใหญ่ และโดยเฉพาะเด็ก ๆ วัสดุเหล่านี้ยังเป็นการส่งเสริม และเพิ่มเติมจินตนาการและความสนใจในการเรียนรู้ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเยอรมนีด้วย โดยการกระตุ้นดังกล่าวนำไปสู่ความตื่นตัว และแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มเติมด้วย

นอกจากองค์ความรู้ ข้อมูล และความเข้าใจที่ได้จากสื่อโดยการอ่านและการฟังแล้ว ทั้งนี้ BPB ยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความกระตือรือร้น โดยการจัดการแข่งขันตอบปัญหาเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองทุกปีอีกด้วย และแม้ว่าในทางทฤษฎีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองผ่านการอ่านและการศึกษา ในเยอรมนีจะมีคุณภาพสูง BPB ยังให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าและเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองโดยกิจกรรมเสริมประสบการณ์เหล่านี้ไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะนามธรรม ซับซ้อน หรือ เข้าใจยาก หากแต่เป็นกิจกรรมทั่วไปที่สามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย เช่น คอนเสิร์ตและภาพยนตร์ โดยรูปแบบการศึกษาที่ได้จากการมีส่วนร่วมจากกิจกรรมเหล่านี้ คือ การสามารถเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถนั่งฟังร่วมสนทนา ตั้งคำถาม หรือ แม้แต่ไม่เห็นด้วยได้

BPB ยังมีการสร้างความร่วมมือ เครือข่าย ทีมงาน และจัดกิจกรรมให้กับสถาบันการศึกษา มูลนิธิและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO)

มากกว่า 400 แห่งทั่วประเทศ และให้ความช่วยเหลือครูและบุคลากรทางการศึกษา และจัดหางค์ความรู้และสื่อที่เมาะสมกับเยาวชนและประชาชนทั่วไป ที่มีความ ทันสมัย ครบถ้วน และตรงไปตรงมาในการส่งเสริมและช่วยในการทำความเข้าใจ ประเด็นทางการเมืองต่าง ๆ (Federal Agency for Civic Education, 2019, December 15).

1.3 ระดับมลรัฐ (Länder)

ประเทศเยอรมนีไม่ได้ใช้ระบบการศึกษาภาคบังคับ จากส่วนกลาง แต่ในแต่ละมลรัฐทั้ง 16 มลรัฐดังที่กล่าวไปแล้วจะมีกระทรวง การศึกษาและวัฒนธรรม (The Minister of Education and Cultural Affairs) รับผิดชอบจัดการด้านการเรียนการสอนเองภายในรัฐ (กฎหมายรัฐธรรมนูญของ เยอรมนีมาตรา 7 ข้อ 1) รูปแบบการศึกษาเช่นนี้ได้รับอิทธิพลจากและคล้ายกับ ประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุที่ว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาเป็นผู้จัด โครงสร้างพื้นฐานให้กับเยอรมนี ดังนั้นแต่ละรัฐจึงมีแนวทางการจัดการศึกษาที่ ต่างกันไปตามวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์และการเมืองการปกครองของ รัฐนั้น ๆ (กร ชัยธีระสุเวท, 2562, น. 423) แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแต่ละรัฐจะมี อำนาจและอิสระเกี่ยวกับการศึกษาในรายละเอียดปลีกย่อย แต่ละรัฐจะต้องมี มาตรฐานการศึกษาเดียวกัน

มาตรฐานดังกล่าวที่สำคัญมาจากการประชุมเพื่อหา ข้อตกลงระหว่างรัฐ หรือที่เรียกว่า ที่ประชุมกระทรวงศึกษาและวัฒนธรรมของรัฐ (The Standing Conference of the Ministers of Education and Cultural Affairs of the Länder in the Federal Republic of Germany) หรือ Kultusministerkonferenz (KMK) ซึ่งจัดให้มีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 เป็นต้นมา โดยมี เป้าหมายในการจัดการให้การศึกษาในแต่ละรัฐเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และไม่แตกต่างกันมากจนเกินไป โดยให้ออกาสแต่ละรัฐได้ร่วมหารือกันเพื่อสร้าง จุดประสงค์และมุมมองร่วมกัน ต้องมีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและต้องมีวิชา

บังคับให้มีการเรียนการสอนในทุกโรงเรียนเหมือนกัน รวมถึงมาตรฐานวุฒิการศึกษาที่สามารถให้การรับรองแก่ผู้จบการศึกษาได้ทั่วประเทศ (Atmacasoy, 2020, January 11, pp. 1 - 2)

ทั้งนี้ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา ที่ประชุม KMK ได้มีการประชุมหารือเพื่อหาข้อตกลงเกี่ยวกับโรงเรียนและวิชาเรียนในโรงเรียนภาคบังคับ ซึ่งได้แก่ การสอนวิชาภาษาต่างประเทศ (Foreign language teaching) การสอนชุดวิชาที่ประกอบไปด้วย คณิตศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และเทคโนโลยี (Teaching in MINT subjects - Mathematics, Information technology, Natural sciences, Technology) และวิชาบูรณาการ (Cross - curricular topics) ซึ่งมีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพลเมือง ได้แก่ ประชาธิปไตยศึกษา (Democracy education) การศึกษาระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural education) ยุโรปศึกษา (Educating about Europe) สิทธิมนุษยชน (Human rights education) สุขศึกษา (Health education) กฎจราจร (Road safety education) สื่อ (Media education) ดิจิทัล (Digital education) ศาสนา (Religion Education) การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development education) สังคมนิยมแห่งชาติและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (National socialism and the holocaust) เศรษฐศาสตร์และการศึกษาเพื่อผู้บริโภค (Economic education and consumer education) การศึกษาที่คำนึงถึงความละเอียดอ่อนเชิงเพศภาวะ (Gender - sensitive education) และประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรมยิว (Jewish history, religion and culture Cultural education) (Germany Teaching and Learning in General Lower Secondary Education, 2019, December 20)

2. กระบวนการจัดการเรียนการสอนและรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาสิทธิและหน้าที่พลเมืองในเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีใช้ระบบหลักสูตรการศึกษาแบบที่เรียกว่า “K-12” ซึ่งหมายถึงการศึกษาภาคบังคับในประเทศเยอรมนี โดยทั่วไปผู้เรียนจะเริ่มต้นศึกษาระดับประถมศึกษา (Elementary school) ตั้งแต่เมื่ออายุ 6 ปี และสิ้นสุดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเมื่ออายุ 15 ปี ยกเว้นในเบอร์ลินและบรันเดินบวร์กที่ถึง 16 ปี และในกรณีที่ผู้เรียนไม่ได้เรียนเต็มเวลาหรือเรียนนอกเวลา (Part - time) ต้องเรียนถึงอายุ 18 ปี ในที่นี้จะกล่าวถึงระดับมัธยมศึกษาเป็นหลัก โดยเฉพาะตอนต้นหรือเกรด 5 ถึง 9 / 10 เนื่องจากเป็นระดับชั้นที่นักเรียนจะได้เรียนวิชาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองเข้มข้นที่สุด โดยรายวิชาที่กล่าวได้ว่ามีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในประเทศเยอรมนีมีวิชาสำคัญได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์ สื่อ และศาสนา

2.1 วิชาประวัติศาสตร์ (History)

วิชาสิทธิหน้าที่พลเมืองมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ของเยอรมนีโดยตรง การที่เด็กจะเข้าใจความสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น เด็กจะต้องได้รับการศึกษาผ่านบทเรียนในอดีตที่ผ่านมาอย่างถ่องแท้ เยอรมนีเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์อันโดดเด่นตั้งแต่การสร้างชาติผ่านการทำสงครามจนกระทั่งสามารถรวมประเทศได้สำเร็จในปี ค.ศ.1871 และดำรงอยู่เป็นหนึ่งในประเทศมหาอำนาจของยุโรปด้วยความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจและกองทัพ และในที่สุดก็เป็นหนึ่งในผู้ร่วมก่อมหาสงคราม หรือ สงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งสร้างความเสียหายให้ทุกประเทศที่เข้าร่วมสงครามโดยเฉพาะเยอรมนีเองที่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงครามในครั้งนี้ และต้องเป็นผู้รับภาระค่าเสียหายจากสงครามเป็นจำนวนเงินมหาศาล ซึ่งส่งผลให้เกิดความอับอาย เสียเกียรติ รวมถึงถึงความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จนมีส่วนผลักดันให้เยอรมนีล้มเลิกระบอบกษัตริย์ และเปลี่ยนการปกครองมาเป็นสาธารณรัฐอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง แต่ในที่สุดก็ถูกล้มล้างโดยแนวคิดเผด็จการนาซีและก่อให้เกิดผู้นำอย่างอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ซึ่งกลายมาเป็นผู้นำเผด็จการอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

ซึ่งมุ่งปกป้องชื่อเสียงและเกียรติภูมิของเยอรมนีกลับมา โดยใช้นโยบายชาตินิยมและกำจัดคนอื่นที่ไม่ใช่คนเยอรมันออกไปจากดินแดนแห่งนี้ นำมาซึ่งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว และผู้นำพาประเทศเยอรมนีเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิตชาวยุโรปกว่า 40 ล้านคน เป็นชาวยิวกว่า 6 ล้านคน และชาวเยอรมนีผู้ต่อต้านสงครามกว่า 400,000 คน จนกระทั่งประเทศเยอรมนีพ่ายแพ้สงครามและประสบปัญหาฟังพินาส (ปริญา เทวานฤมิตรกุล, 2555, น. 56) ซึ่งเป็นบาดแผลในจิตใจของคนทั้งโลกโดยเฉพาะชาวเยอรมันเองที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ร่วมก่อเหตุโศกนาฏกรรมในดังกล่าว

ในชั้นเรียนประวัติศาสตร์ของโรงเรียนในเยอรมนีจะมีการสอนเหตุการณ์ในอดีตอย่างละเอียด และเน้นช่วงสำคัญดังที่กล่าวมาแล้ว ในวิชาสังคมนิยมและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และประวัติศาสตร์ศาสนาและวัฒนธรรมยิวเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1918 ที่มีการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองจากระบอบกษัตริย์มาเป็นประชาธิปไตยและเปลี่ยนมาเป็นเผด็จการนาซี จนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เกิดการแยกประเทศเยอรมนีออกเป็นตะวันตกและตะวันออก จนสามารถกลับมาเป็นสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ในปี ค.ศ.1990 จากการศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาไม่ถึง 100 ปีจะเห็นได้ถึงความไม่มีเสถียรภาพของการเมืองการปกครองและความสุดโต่ง ทั้งด้านนโยบาย อุดมการณ์ เศรษฐกิจ รวมถึง การกระทำการต่าง ๆ ในช่วงเวลานี้ที่ส่งผลกระทบต่อประเทศเยอรมนีและประชาคมโลกอย่างรุนแรง ทั้งด้านความสำเร็จและความผิดพลาดล้มเหลว ดังนั้นจึงเป็นนโยบายด้านการศึกษาของรัฐที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้าใจที่มาที่ไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงและการตัดสินใจที่ผิดพลาดเกิดขึ้นซ้ำอีก โดยใช้กระบวนการสอนประวัติศาสตร์อย่างตรงไปตรงมา เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตั้งคำถามและยอมรับในสิ่งที่เกิดรวมไปถึงเข้าใจนโยบายที่พยายามจะลดหย่อนความผิดพลาดในอดีตที่เปรียบเสมือนเป็นตราบาปของชาวเยอรมัน ดังนั้นการ

พิจารณาประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์ทำความเข้าใจแนวทางการให้การศึกษาหน้าที่พลเมืองในประเทศเยอรมนี

2.2 วิชาสื่อ

วิชาสื่อเป็นอีกหนึ่งวิชาที่การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในเยอรมันให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก วิชานี้จะป็นวิชาที่สอนให้นักเรียนรับสื่ออย่างมีวิจารณ์ญาณและคิดแบบวิพากษ์ ทั้งนี้เป็นเพราะสังคมเยอรมนีเรียนรู้ว่าปัจจัยที่สำคัญมากอย่างหนึ่งที่ทำให้ ฮิตเลอร์ สามารถดึงพลังมวลชนได้ คือ คำพูดโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) และการกล่าวหาผู้อื่น เพราะแท้จริงแล้ว ฮิตเลอร์ ไม่ได้มีความสามารถในการบริหารหรืออื่นใด (Snyder,T., 2020, January 14). ซึ่งฮิตเลอร์ เองได้อธิบายถึงความสำคัญของการโฆษณาในช่วงสงครามไว้ในหนังสือการต่อสู้ของข้าพเจ้า ไว้ว่า “วิธีการโฆษณาย่อมเป็นเครื่องมือแห่งความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ เราจะต้องดัดแปลงและโฆษณาให้ตรงจุดมุ่งจริงๆ ... จะต้องแสดงออกให้เห็นโดยชัดเจนเพื่อให้ทุกคนเข้าใจว่าเราทำสงครามเพื่ออะไร ทั้งนี้ต้องแสดงออกให้ประจักษ์ว่าเราทำสงครามเพื่อเสรีภาพและอิสรภาพที่ชาติของเราจะพึงมี และเพื่อเป็นหลักประกันอันมั่นคง เป็นความเจริญรุ่งเรือง ตลอดจนเกียรติศักดิ์แห่งชาติของเราด้วย” (อดอล์ฟ ฮิตเลอร์, ศ.ป. (ผู้แปล), 2548, น. 73) และหนังสือเล่มนี้เองเป็นช่องทางหนึ่งของการโฆษณาชวนเชื่อของ ฮิตเลอร์ ซึ่งได้แสดงความคิดโจมตีประชาธิปไตยดังนี้ “ความมุ่งหมายของประชาธิปไตยในทุกวันนี้ไม่ใช่จะเลือกคนฉลาดมาไว้ในสภาเสมอไป ตาเราอาจเลือกได้แต่คนไม่ได้ความอะไรเลยมาร่วมกันในสภาก็ได้เพราะเราจะต้องเลือกคนสำคัญจากคณะพรรคการเมืองต่าง ๆ ขึ้นมาบรรดาคนสำคัญเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นผู้แทนที่จะคุมนโยบายของคณะพรรคการเมืองของตนทั้งนี้เพราะมีคนชักใยอยู่เบื้องหลังนโยบายนั้น ๆ ฉะนั้นมติใด ๆ ที่อาจเป็นอันตรายแก่ประเทศชาติก็อาจผ่านสภาไปได้ ประชาชนยังต้องรับภาระเพราะคนเลว ๆ เพียงไม่กี่คนที่ชักนำกันไปก็ได้ ... เป็นวิธีการที่สกปรกเหมือนกับพวกยิวที่ชอบลสิ่งชั่วช้าทั้งหลาย” (อดอล์ฟ ฮิตเลอร์, ศ.ป. (ผู้แปล), 2548, น. 50)

นอกจากนี้ ฮิตเลอร์ ยังสรรเสริญระบอบผู้นำสูงสุด โดยใช้คำพูดโน้มน้าวใจคนให้คล้อยตามได้อย่างน่าสนใจ โดยกล่าวอ้างถึง คุณความดีของผู้เป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนซึ่งนั่นหมายถึง อำนาจที่จะกระทำการสิ่งใดก็ได้ โดยอ้างถึงเพียงอำนาจที่ได้มาและเรียกร้องให้ผู้คนยอมรับในการตัดสินใจเพราะพวกเขาเป็นผู้เลือกผู้นำคนนั้นขึ้นมา ดังนั้นการกระทำการใด ๆ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ฮิตเลอร์ เขียนเอาไว้ในหนังสือว่า “ลัทธิประชาธิปไตยของเยอรมันที่แท้จริงจะต้องมีการเลือกผู้นำของประเทศที่ไว้วางใจได้จริง ๆ และผู้นำคนนี้จะต้องกระทำทุกอย่างที่ผูกพันต่อวงชน โดยจะต้องยอมรับผิดในการกระทำเหล่านี้ของตนอย่างไม่มีข้อแม้ ผลแห่งการนี้ คือ กิจกรรมที่สำคัญ ๆ จะต้องได้รับความยินยอมของชนหมู่มากในประเทศทุกเรื่องไป ไม่จำกัดว่าจะเป็นเรื่องชนิดใด ผู้นำจะได้ควบคุมการบริหารโดยทั่ว ๆ ไปโดยใช้ชีวิตของตนเป็นประกัน ทั้งนี้อาจมีข้อโต้แย้งขึ้นได้ว่า ก็เมื่อใดผู้หนึ่งก็ตามต้องการคัดค้านการกระทำบางประการของผู้นำคนนั้นแล้วเขาจะคัดค้านโดยวิธีใดเล่า ปัญหาข้อนี้อาจจะตอบได้โดยง่ายว่าในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของเยอรมนี ผู้ใดที่ไม่มีความสามารถ และไม่ดีพอแล้วจะไม่ได้รับเลือกตั้งให้มาปกครองพี่น้องทั้งหลายของเขาโดยวิธีลับหรือไม่บริสุทธิ์ ผู้นำในการปกครองจะต้องรับผิดชอบอย่างเต็มภาคภูมิ และเสียสละอย่างสิ้นพันต่อประชาชนที่ไว้วางใจเลือกเขาขึ้นมา” (อดอล์ฟ ฮิตเลอร์, ศ.ป. (ผู้แปล), 2548, น. 50 - 51) ซึ่งสิ่งนี้ไม่ได้เป็นความจริงเสมอไปในทางปฏิบัติ เพราะไม่ได้กล่าวถึงการตรวจสอบอำนาจนั้นเลย

จากเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมาจึงนำมาสู่การอภิปรายถึงระบบการศึกษาที่ใช้การเรียนเป็นเสมือนโฆษณาชวนเชื่อ และล้างสมองประชาชนซึ่งเป็นประเด็นที่อ่อนไหวและสำคัญมากในเยอรมนี เนื่องจากในอดีตทั้งนาซีเยอรมันและนโยบายคอมมิวนิสต์ที่มีอิทธิพลในเยอรมนีตะวันออกนั้นได้ใช้วิธีการนี้และได้ผลอย่างมาก ดังนั้นจึงเกิดแนวทางการเรียนการสอนในเยอรมนีตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1960 ดังนี้

1. ต้องเป็นการเรียนการสอนที่ปราศจากอคติและต้องเป็นกลาง ห้ามมิให้ครูผู้สอนยึดเยียดความคิดเห็น หรือ ทศนคติทางการเมือง ค่านิยม หรือ อคติใด ๆ ให้กับนักเรียน

2. ผู้สอนต้องมีมุมมองและความสนใจที่หลากหลาย และนำเสนอปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม หากเป็นเรื่องที่มีข้อโต้แย้งหรือความเห็นไม่ตรงกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ การเมือง หรือ ปัญหาสังคม โดยทั่ว ๆ ไป ครูก็จะต้องสอนไปตามนั้นและชี้ให้นักเรียนเห็นข้อถกเถียงทั้งหมดที่เกิดขึ้น

3. ครูต้องใช้หลักการการสอนให้นักเรียนวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองที่ตัวนักเรียนสนใจ และสนับสนุนให้ดำเนินการทางการเมืองเท่าที่เป็นไปได้ตามกฎหมายกำหนดในเรื่องนั้น ๆ (Lange & Heldt, 2019, December 20)

2.3 วิชาศาสนา

ประเทศเยอรมนีเป็นประเทศที่ค่อนข้างให้ความสำคัญและละเอียดอ่อนทางด้านศาสนา ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญที่เริ่มต้นด้วย “ด้วยสำนึกความรับผิดชอบของคนต่อพระเจ้าและต่อเพื่อนมนุษย์” ซึ่งบ่งบอกถึงการที่ประเทศเยอรมนี มีศาสนาหลัก คือ ศาสนาคริสต์ ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของเยอรมนีมีบทบัญญัติถึงความสำคัญของการศึกษาศาสนา ดังข้อความที่ปรากฏในมาตรา 7

1. การศึกษาทั้งหมดอยู่ภายใต้ความดูแลของรัฐ
2. บุคคลผู้มีหน้าที่เลี้ยงดูเด็กมีสิทธิที่จะตัดสินใจว่าเด็กควรจะรับการอบรมศาสนาหรือไม่

3. การอบรมศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรปกติ ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนของท้องถิ่น ยกเว้นโรงเรียนที่ไม่ใช่โรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยที่ไม่เป็นการโอนสิทธิของรัฐในการควบคุมให้การอบรมศาสนาดำเนินไป

ตามความประสงค์ของประชาคม หรือ กลุ่มทางศาสนา การให้ครูคนใดคนหนึ่งฝึกอบรมศาสนาโดยไม่สมัครใจจะกระทำมิได้

แต่ทั้งนี้ประเทศมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การทำให้ประเทศไม่มีอคติ (Prejudice) ต่อศาสนาใดศาสนาหนึ่ง หรือ ยังเหลือความเป็นรัฐที่ไม่ใช่รัฐศาสนา (Secular state) การสอนวิชาศาสนานั้นมีสอนทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา โดยมีการเรียนที่ชัดเจนมากขึ้นในระดับมัธยมเมื่อนักเรียนเข้าสู่ระดับ 5 (Grades 5) ถึงระดับ 10 (Grades 10) โดยเฉพาะในโรงเรียนที่เรียกว่า รีอัลชูล์ (Realschule) ในทางปฏิบัติการศึกษาด้านศาสนาในโรงเรียนมีลักษณะพิเศษคือ การแบ่งแยกการศึกษาออกเป็น 3 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่ ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ และจริยธรรม (Ethics) ทั้งนี้เกณฑ์ในการเลือกศึกษานั้นถือเป็นอิสรภาพและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก กล่าวคือ ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก สำหรับผู้ที่นับถือโรมันคาทอลิก ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ สำหรับผู้ที่นับถือโปรเตสแตนต์ และจริยธรรม สำหรับผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ (Non - Christians) (Sander, 2020 January 12, Interview)

ทั้งนี้ในปัจจุบันยังมีการเพิ่มเติมแง่มุมทางด้านการศึกษาที่มีนัยสำคัญมากขึ้น คือ มีการเพิ่มเติมวิชาไม่ถือศาสนา (Atheism) เนื่องจากสังคมของประเทศเยอรมนีในปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงไปทางโครงสร้างประชากรและความเชื่อ นอกจากนี้ บางมลรัฐยังมีการสอนศาสนาที่มีความเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น เช่น มีการกล่าวถึงศาสนาอิสลาม

3. กิจกรรมการเรียนรู้ในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง

นอกจากนโยบายและหลักสูตรการศึกษาแล้ว ความเป็นพลเมืองในประเทศเยอรมนีนั้นยังได้รับการปลูกฝังและพัฒนาจากประสบการณ์ ทักษะ และชีวิตประจำวันด้วย ทั้งนี้เนื่องจากความเชื่อที่ว่า ความเป็นพลเมืองนั้นไม่สามารถสอนกันอย่างเดียวได้ ผู้เรียนต้องเรียนเอง โดยการเรียนดังกล่าวไม่ได้เป็นการเรียนโดย

การฟังการบรรยาย การอ่าน หรือท่องตำรา ต้องเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติการ เพื่อสร้างความเข้าใจสะท้อนผ่านออกมาสู่ความเชื่อ และนำไปสู่การปฏิบัติตามความคิด ความรู้ และความเชื่อนั้น หาใช่การเรียนรู้เพื่อตอบข้อสอบ (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555, น.55) โดยในส่วนนี้จะพิจารณาบริบทการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนหรือรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และกิจกรรมเสริมหนุนเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระดับโรงเรียนในประเทศไทยขณะนี้ ได้แก่

3.1 การใช้เกม

การใช้เกมเป็นสื่อกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยด้วยตนเอง เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ความรู้ที่เรียนมาในห้องในการลงมือปฏิบัติ และใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนวิชาสิทธิหน้าที่พลเมือง ยกตัวอย่างเช่น โครงการของโรงเรียนรัฐ ฮอยส์ - คณัปป์ กิมนาสิอุม ไฮบรอนน์ (Heuss - Knapp - Gymnasium, Heilbronn) (Dürr, 2019, December 20, pp. 28 - 30) โครงการนี้จะถูกออกแบบและจัดตั้งขึ้น โดยคณะกรรมการนักเรียนที่มีคณะครูเป็นที่ปรึกษา ในระยะ 4 วันนี้โรงเรียนนี้มีสถานะเป็นเสมือนกับรัฐเอเลเวีย มีการจัดตั้งพรรคการเมือง มีผู้ประกอบการธุรกิจ บริษัทห้างร้านต่าง ๆ และจำหน่ายสินค้า มีเงินตราของรัฐและอัตราการแลกเปลี่ยนที่กำหนดขึ้นใช้ มีการจัดตั้งรัฐสภา และลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดี มีพิธีเข้ารับตำแหน่ง โดยประธานนักเรียนจะเป็นผู้กล่าวต้อนรับและมอบกุญแจให้ประธานาธิบดีคนใหม่ หลังจากโครงการสิ้นสุดลงจะมีการประเมินความสำเร็จของโครงการโดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งผลการประเมินดังกล่าว ปรากฏว่าร้อยละ 80 ของนักเรียนเห็นว่าเป็นโครงการที่สนุกมาก และร้อยละ 70 ต้องการทำโครงการนี้อีก นักเรียนเห็นด้วยว่าโครงการนี้ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการต่าง ๆ ภายในรัฐประชาธิปไตยที่ซึ่งทุกคนให้ความสำคัญร่วมกัน และการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นมีความสำคัญอย่างมาก

3.2 การทัศนศึกษาในพิพิธภัณฑ์และสถานที่ทางประวัติศาสตร์

ประเทศเยอรมนียังมีการให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้จากประสบการณ์ตรงของนักเรียนและคนในสังคม ประเทศเยอรมนีมีการรักษาสถานที่ทางประวัติศาสตร์เอาไว้เป็นอย่างดี ซึ่งนอกจากจะไม่มีการทำลายสถานที่เหล่านั้นแล้ว ยังมีการบอกเล่าข้อมูลและประวัติศาสตร์ในสถานที่เหล่านั้นอย่าง ไม่มีการบิดเบือนปั้นแต่ง นอกจากนี้ ประเทศเยอรมนียังกระตุ้นและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสเดินทางไปพบประสบการณ์นอกห้องเรียน ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละมลรัฐในการออกแบบกำหนดกิจกรรม กิจกรรมหนึ่งที่เป็นที่นิยม คือ การไปทัศนศึกษาโดยเฉพาะการไปทัศนศึกษาสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือ สงครามเย็น (การเปิดโอกาสให้ไปทัศนศึกษานี้ปรากฏในเอกสารประกอบการศึกษาของโรงเรียน Römerwallschule ด้วย) โดยการทัศนศึกษาดังกล่าวเป็นนโยบาย ในแง่ที่สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นการพยายามให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากเหตุการณ์ในอดีต ทั้งนี้สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ เช่น ค่ายกักกันดาเคา (Dachau concentration camp) ค่ายกักกันอาชวิตซ์ (Auschwitz) ในโปแลนด์ อนุสรณ์สถานการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว ซึ่งสร้างขึ้นในช่วง ค.ศ. 2003 - ค.ศ. 2005 ในลักษณะแท่งคอนกรีตจำนวน 2,711 แท่ง โดยแต่ละแท่งยาว 95 เซนติเมตรแต่สูงต่ำไม่เท่ากัน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนชาวยิวที่เสียชีวิตจากการสังหารโดยระบบนาซี เช็กพอยน์ชาร์ลี (Checkpoint Charlie) ซึ่งแสดงวิธีการหลบหนีของผู้คนจากเยอรมันตะวันออกมาสู่เยอรมันตะวันตก เช่น การหลบในลำโพงหรือกระเป๋าดูหนัง หรือ ขึ้นส่วนของกำแพงเบอร์ลิน และอีสต์ไซด์แกลเลอรี ซึ่งจัดแสดงภาพล้อเลียนของผู้นำเยอรมันตะวันออกและอดีตสหภาพโซเวียตในยุคสงครามเย็น เป็นต้น

3.3 องค์กรเพื่อส่งเสริมการสร้างพลเมืองของเยอรมนี

มูลนิธิ องค์กร หรือ สถาบันที่ให้ความสำคัญกับการสร้างพลเมืองของเยอรมนีที่สำคัญมีจำนวนมาก เช่น คอนราต อเดนาว สติฟตุง (Konrad Adenauer Stiftung) สถาบันเกอเธ่ DAAD และ ฟรีดริท เนามัน

(Fredrich Neumann) โดยหน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทอย่างมากในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา หรือ การเรียนการสอนนอกห้องเรียนให้กับกลุ่มต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยผ่านการจัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ อย่างน่าสนใจ ยกตัวอย่างเช่น คอนราต อเดนาว สติฟตุง เป็นองค์กรที่จำนวนมากถึง 16 สาขาภายในประเทศเยอรมนี เป็นสถาบันที่ส่งเสริมค่านิยมเกี่ยวกับระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมภายในประเทศและมีบทบาทระดับระหว่างประเทศ เช่น จัดให้มีการศึกษาดูงานและการประชุมเรื่อง “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic education)” ระหว่างวันที่ 10 - 21 เมษายน ค.ศ. 2010 ณ ประเทศเยอรมนี เพื่อให้ตัวแทนจากประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) เข้าเรียนเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยตัวแทนในการประชุมและดูงานครั้งนี้ประกอบด้วย 5 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และกัมพูชา ประเทศละ 3 - 4 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน (ทิพย์พาพร ดันติสุนทร, 2554)

สถาบันเกอเธ่เป็นสถาบันที่มีการสอนวัฒนธรรมและเผยแพร่ด้วยค่านิยมของประเทศเยอรมนี โดยค่านิยมดังกล่าวมีการแผ่การศึกษาและการคุณค่าแบบประชาธิปไตยของประเทศเยอรมนีผ่านวัฒนธรรม เช่น การเรียนการสอนภาษาเยอรมนีนี้มีอยู่ในหลากหลายประเทศ เช่น ในประเทศไทย ซึ่งเริ่มมีการสอนตั้งแต่ ค.ศ. 1920 ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดเป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยหลักสูตรแรกระดับปริญญาตรี (B.A.) เริ่มโดยปรากฏภายหลังจาก Dr. Georg Heuser ใน ค.ศ. 1957 และมีกลุ่มผู้สำเร็จหลักสูตรระดับปริญญาครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1962 (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2563) หรือการจัดกิจกรรมที่สามารถเข้าถึงได้โดยคนทุกวัยและทุกกลุ่ม เช่น การทำอาหารร่วมกันของคนจากหลายประเทศและหลายวัฒนธรรม เช่น การทำอาหารร่วมกันระหว่างคนเยอรมันกับคนจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กิจกรรมส่งเสริมการแปล เช่น Merck social translating หรือการจัดฉายภาพยนตร์ เช่น เทศกาลภาพยนตร์ที่ชื่อ

Open Air Kino 2020 ซึ่งจัดฉายที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (Goethe Institut, 2019, December 20).

3.4 การอุดหนุนการศึกษา

รัฐบาลกลางของเยอรมนีมีนโยบายเพื่อส่งเสริมด้านการศึกษาอย่างมาก ทั้งนี้มีการสนับสนุน อุดหนุน และช่วยเหลืองบประมาณจำนวนมากจากรัฐบาลกลาง ที่สำคัญที่ควรกล่าวด้วย คือ การศึกษาในประเทศเยอรมนีไม่มีการเก็บค่าใช้จ่าจากผู้เรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนกระทั่งถึงระดับมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ยังมีนโยบายส่งเสริมและเปิดโอกาสในการเดินทางไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์การศึกษาต่างประเทศ (ซึ่งให้การสนับสนุนอย่างมากโดยเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัย) (Schada, 2019 November 16, Interview) การส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนการศึกษามีเป้าหมาย เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในโลกที่มีความกว้างขวางและหลากหลาย ยังต่างประเทศที่นักเรียนมีความสนใจ ทั้งนี้รวมถึงประเทศซึ่งผู้คนเคยมีประสบการณ์ชมขึ้น หรือมี “ประวัติศาสตร์บาดแผล” ร่วมกันกับประเทศเยอรมนีมาก่อน เช่น ประเทศอิสราเอล หรือ ประเทศในแถบยุโรปตะวันออก โครงการของรัฐบาลดังกล่าวและการเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กเหล่านี้ บ่งชี้ถึงโอกาสในการพบปะและเผชิญกับความแตกต่างหลากหลายไม่เฉพาะทางการเมืองและเศรษฐกิจ หากแต่รวมถึงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

3.5 กิจกรรมเสริมประสบการณ์อื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์พบว่า การเรียนรู้ผ่านสื่อโดยเฉพาะภาพยนตร์มีส่วนสำคัญในการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Sander, 2020 January 12, Interview) แต่การศึกษาส่วนนี้ไม่ใช่ว่าการบังคับ อย่างไรก็ตามภาพยนตร์เหล่านี้มีการจัดแสดงอยู่เสมอ เช่น โดยสถาบันเกอเธ่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าภาพยนตร์เป็นสื่อที่เข้าถึงง่าย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนวิเคราะห์รับสารและคิดด้วยตนเอง ทั้งนี้เมื่อคัดสรรจากบรรดาภาพยนตร์ที่ตัวแสดงหลักเป็นเด็กและเกี่ยวข้องกับการสร้าง

พลเมืองที่สำคัญ ได้แก่ The Tin Drum, Nowhere in Africa และ Good Bye, Lenin โดยภาพยนตร์เหล่านี้เป็นภาพยนตร์ที่ได้รับรางวัลจำนวนมาก

บทสรุป

วิชาสิทธิหน้าที่พลเมืองในเยอรมนีจะไม่ใช่วิชาเดียวแต่จะสอนควบคู่ไปกับวิชาอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์ สื่อ และศาสนา รวมถึงกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ที่หลอมรวมเข้ากับชีวิตประจำวันของเด็กและผู้ใหญ่ชาวเยอรมัน วิธีการสอนประวัติศาสตร์ในเยอรมนีที่มีความโดดเด่น คือ การเลือกที่จะพูดถึงปัญหาไปตามที่เกิดขึ้นจริงและนำเสนอเหตุการณ์ในอดีตโดยตรงไปตรงมา สร้างค่านิยมการยอมรับความเป็นจริงซึ่งมีประโยชน์มหาศาลในการใช้ประโยชน์จากการเรียนประวัติศาสตร์ให้เป็นบทเรียนในการไม่กลับไปสู่ความผิดซ้ำเดิม แต่หาหนทางแก้ไขเพื่อสร้างสังคมที่ดีและเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้การนำความเสียหายที่เกิดในประวัติศาสตร์เป็นเสมือนความรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ชาวเยอรมันมีความสามัคคีและร่วมมือกันในการสร้างสังคมที่มีคุณภาพโดยการทำหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถ เพื่อดึงเอาศักยภาพในทุก ๆ ด้านออกมา ดังนั้นประเทศเยอรมนีในปัจจุบันจึงเป็นประเทศที่มั่งคั่งและเจริญถึงขีดสุด ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม นอกจากนี้วิชาประวัติศาสตร์แล้วยังมีการสอนศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจถึงความต่างทางความเชื่อและการอยู่ร่วมกันแม้ความคิดเห็นจะไม่ตรงกัน และวิชาสื่อที่มีจุดประสงค์ให้เด็กเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างเต็มที่แต่สอนวิธีการจัดการข้อมูลและเลือกเชื่อเพียงข้อมูลที่เชื่อถือได้จากหลักฐานยืนยัน รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยเหตุและผล พร้อมทั้งกล้าทักท้วงการกระทำต่าง ๆ ที่ขัดกับหลักสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ประชาธิปไตย และมนุษยธรรม

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบบการศึกษาระดับโรงเรียน: บทเรียนจากต่างแดนและข้อเสนอแนะสู่สังคมไทย” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัช ศรีโกคางกุล เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ตามสัญญาเลขที่ RSA6180088 ผู้เขียนขอขอบคุณการสนับสนุนจาก สกสว. และ รองศาสตราจารย์ ดร. ศิวัช ศรีโกคางกุล ไว้ ณ ที่นี้ อนึ่ง เนื้อหาและผลการศึกษาในบทความนี้เป็นข้อคิดเห็นของผู้เขียนเพียงผู้เดียว สกสว. ไม่จำเป็นต้องมีความเห็นสอดคล้องกับงานศึกษาของผู้เขียน

เอกสารอ้างอิง

กฎหมายรัฐธรรมนูญของเยอรมนี. (10 มกราคม 2563) *The Federal Government*. สืบค้นจาก <https://www.bundesregierung.de/breg-en/chancellor/basic-law-470510>

กร ชัยธีระสุเวท. (2562). *ประวัติศาสตร์เยอรมนี ฉบับกระชับ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
สยาม.

ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (5 ธันวาคม 2562). สัมภาษณ์.

ทิพย์พาร ดันติสุนทร. (2554). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.

นัชชา นรานุวัฒน์. ศูนย์เกอเธ่ (Goethe Institut). (12 ธันวาคม 2563). สัมภาษณ์.

ปริญญา เทวนฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education)*.
กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค.

พัชราพรรณ พิทักษ์เขื่อนขันธุ์. ศูนย์เกอเธ่ (Goethe Institut). (12 ธันวาคม 2563). สัมภาษณ์.

อดอล์ฟ ฮิตเลอร์. (2548). การต่อสู้ของข้าพเจ้า. (ศ.ป., ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โชนิศจี.

Atmacasoy, A. (2020, January 11). K - 12 Education in Germany: Curriculum and PISA 2015. *Middle East Technical University*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED577138.pdf>

Charter on Education for Democratic Citizenship Directorate of Education and Languages and Human Rights Education. (2020, January 19). *Council of Europe* Retrieved from <https://rm.coe.int/16803034e5>

Dürr, K. (2019, December 20). The school: A democratic learning community. *Council of Europe*. Retrieved from <https://rm.coe.int/16802f726f>

Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education (EDC/HRE). (2020, January 14). *Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education*. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/edc/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>

Eurydice Citizenship Education at School in Europe - 2017. (2020 January 10). *European Commission*. Retrieved from https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/citizenship-education-school-europe-%E2%80%93-2017_en

Federal Agency for Civic Education. (2019, December 15). *Bundeszentrale für politische bildung*. Retrieved from <https://www.bpb.de/die-bpb/138852/federal-agency-for-civic-education>

Germany Teaching and Learning in General Lower Secondary Education. (2019, December 20). *European Commission*. Retrieved from https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-lower-secondary-education-14_en

Goethe Institut. (2019, December 20). *Goethe Institut*. Retrieved from <https://www.goethe.de/ins/th/th/index.html>

Lange, D & Heldt, D. (2019, December 20). NECE Conference Workshops. Citizenship Education in Germany. *Bundeszentrale für politische*

- bildung*. Retrieved from <https://www.bpb.de/veranstaltungen/netzwerke/nece/206127/citizenship-education-in-germany>
- Schopbach, A. (2020 January 10). Interview.
- Sander, G. (2020 January 12). Interview.
- Schada, S. Ph.D. candidate, Fudan University. (2019, November 16). Interview.
- _____. Ph.D. candidate, Fudan University. (2020, January 13). Interview.
- _____. Ph.D. candidate, Fudan University. (2020, February 4). Interview.
- _____. Ph.D. candidate, Fudan University. (2020, February 7). Interview.
- Snyder, T. (2020, January 14). How Hitler Pioneered ‘Fake News’. *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2019/10/16/opinion/hitler-speech-1919.html>

